

Olvasók fóruma

(Hozzászólás a Tisztelet minden élőknek. Albert Schweitzer jelentősége c. íráshoz, amely júniusi számunkban jelent meg.)

Óh, hát igen! A hetvenes évek talán első, komolyan rám hatni tudó olvasmányom Schweitzer: Életem és gondolataim. A Vogézek fenyeje. Hihetetlen magasan felettem és minden környezetemben lévő felett állónak láttam, képzeltem. Vagyis távol, messze – ahogy a protestánsok írták róla: majd eljön az ő ideje –, egyszer, talán.

Eljött. Nálam. Újraolvasva könyvének részleteit, láttam, hogy sokkal közelebb kerültünk egymáshoz. Nem, nem ő jött lejjebb. Nem is én jutottam fel hozzá. Valami közben fokozatosan bevilágított egy korábban sötét, szerves működésbe, és fényével sok részlet láthatóvá vált. És ahogy láthatóvá váltak a benti részletek, úgy lett tisztább a külső kép is, amelyet ő már akkor látott. És rájöttem, hogy nincs más út: belátni és tenni a dolgomat. Nem kell sem Schweitzerré, sem Teréz anyává válnom. Ott kell közvetítővé válnom, ahol vagyok. Közvetítővé pedig csak az „elemi gondolkodás” útján lehet válni. Ennek ma talán már csak két útja van: a „csoportozás” – vagyis az iskola, illetve a meditáció. De a legjobb megoldás az olyanok számára, akik az élet sűrűjében aktívak, a kettő kombinációja – amikor csak lehetséges. Schweitzer és talán Hamvas részére még lehetőség volt arra, hogy egyénileg, aktívan gondolkozva és nyitott szemmel járva eljusson erre a látásra.

Szerintem Schweitzer ma is ugyanúgy érezne, mint akkor, amikor az alábbiakat írta:

„Amikor azt kérdezik tőlem, pesszimista vagyok-e vagy optimista, azt válaszolom, hogy az ismereteim alapján pesszimista, de akaratom és reményem szerint optimista.”

„...a világ helyzetét illetően is pesszimista vagyok. Nem tudom meggyőzni magam arról, hogy nem olyan rossz, mint amilyennek tűnik... És mégis optimista maradok. Gyermekkorom óta őrzöm magamban az igazságba vetett hitet, és biztos vagyok benne, hogy nem veszhet el.”

Ezeket a szavakat akkor még nem értettem. Ma már világosak számomra. Mint ahogy azok is, amiket a gondolkozásról, a filozófiáról, az erkölcsről, az élet tiszteletéről és a misztikáról ír.

„E filozófia” – írja a huszadik század eleji filozófiai elméletekről –, „ahelyett hogy az önmagáról és a világmindenséghez fűződő viszonyáról való állandó gondolkodásra ösztönözné az embert” – (ezt „elemi gondolkodásnak” nevezi) –, „az ismeretelmélet, a deduktív logika, a természettudományok, a pszichológia vagy a szociológia eredményeit kínálja fel neki, mintha e gondolatok segítségével ki tudná alakítani nézeteit létéről, a világmindenséghez való viszonyáról... A filozófia mindezt úgy tárja az ember elé, mintha nem ebben a világban létező és élő, hanem a világot kívülről szemlélő lény volna.”

Majd később így folytatja:

„A miszticizmus kívül marad napjaink intellektuális életén. Természeténél fogva az elemi gondolkodás egyik formája, mivel arra törekszik, hogy az embert közvetlenül elvezesse a világmindenséggel való szellemi kapcsolathoz. De nem bízik abban, hogy ezt logikus gondolkodás útján elérheti, ezért az intuíciónak fordul, amelyben tág tere nyílik a képzeletnek... Elvezeti ugyan az embert a belső meditáció útjára, de nem az élő erkölcshez. Egy világnézet pedig csak akkor bizonyul igaznak, ha a létező és a világhoz fűződő viszonyunkat olyanná alakítja, amely aktív erkölcs által vezetett, mélyebb emberekké formál bennünket.”

Aztán összegzi a mondani-valóját:

„Korunk szellemi ürességével szemben tehát a nem elemi gondolkodás, amely kerülő utakon próbálja értelmezni a világot, éppoly tehetetlen, mint a misztikus intuíciónak... Nem hamis illúzió az a meggyőződés, hogy az elemi gondolkodás napjainkban eljut az erkölcsi élet- és világigenléshez, amely felé eddig hiába törekedett...Létének az ember csakis úgy adhat értelmet, hogy a világhoz fűződő természetes viszonyát szellemi viszonyná emeli... Ha az ember elgondolkozik létének s a saját élete és a világot betöltő élet kapcsolatának misztériumán, nem tehet mást, mint hogy az élet tiszteletének az elvét alkalmazza a maga életére és a hatókörében lévő életekre. E tiszteletet az élet és a világ erkölcsi igenlésével fogja tanúsítani, és ez minden tettében megnyilvánul majd. Léte összehasonlíthatatlanul nehezebb lesz, mint amikor csak önmagának élt, de egyben sokkal termékenyebb, szebb és boldogabb is. A vegetálás helyett megismeri az igazi életet.”

És végül:

„Az élet tisztelete magában foglalja a rezignációt, az élet- és világigenlést és az erkölcsöt, azaz egy gondolati ihletésű világnézet három alapvető és elválaszthatatlan elemét.”

Milyen ismerős is ma már mindez. Mintha a Bokor szelleme is ezen forrásból forrásozott volna. És aztán egyre jobban elvesztette jelentőségét az elemi gondolkodás, és belépett mindaz, amit Schweitzer másodlagosnak nevez: az ismeretelmélet, a természettudomány, a pszichológia és szociológia. Ugyanakkor megerősödött az élet- és világigenlés (talán), és az erkölcs (biztosan).

Miért látom bajnak ezt? Mert nincs még gondolati kapcsolat sem a saját élet és a világot betöltő élet között. Mindig csak a formák sokféleségéről és megnyilvánulásáról van szó. Ez a kapcsolat pedig mindennek az alapja: az erkölcsnek is, és a világigenlésnek is. Nem látjuk, hogy amikor életéről – bármilyen fajtájáról és annak megnyilvánulásáról – beszélünk, önmagunkról is beszélünk egy egészen belül: élet vagyunk. Ekkor pedig már ott tartunk, hogy közel

hétmilliárd igazság, szabadság, erkölcs, vallás és nyelv és gondolkodás és érzélem van.

Hogyan lehet megszerezni egy ilyen világlátást – világ-nézetet? Nem valamilyen izmust, hanem hogy látva lássunk. Schweitzer azt mondja, hogy elemi gondolkodással. Együtt-tudással, együtt-érzéssel, együtt-értéssel – mondjuk mi a Bokorban. De nemcsak a csoporttal, a közösséggel, a szenvedőkkel, a szegényekkel, a családdal, a házával, a néppel „együtt”, hanem elsősorban azzal az élettel, amely mindent éltet egy nagy cél érdekében. A többi mind hozzáadódik, mondta valaki.

„Élet vagyok, amely élni akar, az élet közepette, amely élni akar.”

„A gondolkodó emberekhez fordulok, és újból fel akarom ébreszteni az elemi gondolkodást azokról a létkérdésekről, amelyek minden emberi lényben felmerülnek.” Schweitzer számára erről van szó: elemi gondolkodásról, az „embertestvér” egzisztenciális szellemi kereséséről, ahogyan olykor fogalmaz, nem pedig „a fogalmak tornaszereiben végrehajtott gondolati akrobatikáról”.

Igen. Talán az alapvető kérdéseket kell újra és ismét nem elfelejteni, hanem kérdés voltukban megtartani.

Ki vagyok? Mi a világ? Miért vagyok itt? Mi az élet? Hol a helyem?

„Az az érzélem, amely kivonja magát a gondolkodás alól, elhibázza rendeltetését. Az a gondolkodás, amely úgy véli, elmehet az érzelmek mellett, eltéveszti a mélység felé vezető irányt. Az ember számára csak akkor nyílik meg az eleven igazság iránti érzék, ha az érzélem felemelkedik a gondolkodás magasába, a gondolkodás pedig lenyúl az érzélembe.”

Milyen világosan látta, hogy külön életet élnek. És milyen gyakran ül „a ló a lovas hátára”, vagyis lesz az érzélem a józan ész irányítója. Nem hallják egymást. Nem értik egymás szavát. Nincs kapcsolat köztük. Akkor pedig mit várhatunk kifelé és egymás között, ha benn ez a helyzet.

„Ha az áthagyományozott vallás nyelvén beszélünk még, akkor ez időhöz kötött dolog, és azokra való tekintettel tesszük, akik még a történelmileg áthagyományozott valláson belül képzelik és gondolják el a dolgokat. [...] Az emberek azonban egyre inkább kilépnek a történelmi elképzelésekből. [...] Istenből, a világ teremtőjéből és kormányzójából a lét kifürkészhetetlen ősoka lett, aki etikus szellemként tudatosul bennünk. Ehhez a szellemhez hű-

ségesnek lenni azt jelenti: vallásosnak lenni a szó legáltalánosabb és legmélyebb értelmében.”

Megégették volna ezért pár száz évvel korábban. És ma? Ma csak elhallgatják. Milyen jól is látta: Ő tudatosul bennünk, ha hagyjuk, nem pedig mi teremtjük meg Őt a gondolatainkkal a saját képünkre és hasonlatosságunkra.

„Ideje lenne, hogy a teremtés spiritualitásával, misztikával, etikával, a vallások párbeszédével foglalkozó Albert Schweitzer-intézetek létrehozásával méltassuk ezt az egyetemes szellemet” – írja a cikk szerzője.

És itt a mai konklúzió. Egy vagy több intézet létrehozásával méltassuk őt? Szegény, bizonyára forog a sírjában. Lehet, hogy azt mondaná: „Barátom, nézz körül a világban! Számptalan jó kezdeményezés vesz körül. Néhány formája talán intézet, néhányé talán egyesület, de a legtöbb névtelen, amikor nyolc-tíz ember rendszeresen összejön, és az elemi gondolkodást, a rezignációt és az erkölcsöt gyakorolja – nem pedig engem méltat. És ez a lényeg. A többi mind hozzáadódik. Nem kell Lamberenébe menni, sem Kalkuttába. Csatlakozz gyorsan az egyikhez, és légy éber, nehogy időközben elhomályosuljon a cél;

nehogy az aktív, elemi gondolkodásból filozofálás, teologizálás vagy áltudományoskodás legyen; nehogy az életigenlést felváltsa a túlélési stratégiák keresése, s az erkölcsöt elmossa a mindent átítató ‘elrovarosodás’. És nagyon figyelj, mert ami itt, ezekben a körökben rád található, az a hihetetlenül érzékeny, finom, de mindent átható ‘anyag’, amelyből ma a legkevesebb van itt, és rajtad múlik mennyi jut belőle a föld többi lakójának.”

**Farkas István
Budapest**

